

Amasya İli Suluova İlçesinde Kiraz Üretimi Yapan İşletmelerin Üretim ve Pazarlama Sorunları

Murat SAYILI^{1*} Kemal ÖZBEK²

¹Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Tokat

²Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, Tokat

*e-mail: murat.sayili@gop.edu.tr

Alındığı tarih (Received): 21.04.2015

Kabul tarihi (Accepted): 25.02.2016

Online baskı tarihi (Printed Online): 22.03.2016

Yazılı baskı tarihi (Printed): 16.05.2016

Öz: Bu çalışmada; Amasya ili Suluova ilçesinde kiraz üreten tarım işletmelerin üretim ve pazarlama sorunları incelenmiştir. Araştırmada, kiraz üreten 52 adet işletmeden anket yoluyla elde edilen ve 2011-2012 yılına ait veriler analiz edilmiştir. İşletmelerin ortalama arazi genişliği 48.38 dekar, parsel sayısı 5.33 adet ve parsel genişliği 9.08 dekar olarak bulunmuştur. Kiraz üretimi çok karlı bir faaliyet olduğu için tercih edilmektedir. Kiraz üretimindeki en önemli problem hastalık ve zararlılardır. Kiraz satışında toptancı ve komisyoncular ağırlıktadır. Üreticiler toptan satışı ve ihracatı tercih etmektedir. Kiraz ihracatında Boyalı Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi çok aktiftir. Üretilen ürünün önemli bir kısmı ihraç edilmektedir ve ihraç fiyatı daha yüksektir.

Anahtar Kelimeler: Kiraz üretimi, pazarlama, Suluova ilçesi

Production and Marketing Problems of Cherry Farm in the Suluova District of Amasya Province

Abstract: In this study, production and marketing problems of cherry producer farms located in Suluova district of Amasya province have been investigated. The data obtained through questionnaires conducted in 2011 and 2012 from 52 cherry producer farms have been analyzed in the study. The average land size of farms was 48.38 decare, plot number was 5.33 and size of plots was 9.08 decare. Cherry production is preferred due to the high profit. The main problems in cherry production are diseases, pests and insects. Wholesalers and brokers are mainly regulating the market for cherry. The producers prefer to wholesale and export. Agricultural Development Cooperative of Boyalı Village is very active in exporting the cherry. Important portion of produced cherry is being exported and the export price is higher.

Keywords: Cherry production, marketing, Suluova District

1. Giriş

Dünyada geniş bir yayılım alanına sahip olan kirazın ticari anlamda önemli üreticisi olan ülkeler Amerika, Türkiye, Fransa ve İtalya'dır (Eryılmaz 2008). Bugün kirazın en büyük üreticileri İtalya, İspanya, İsviçre, Türkiye ve Amerika olmasına rağmen bazı ülkelere örneğin Çin'de yetiştiricilik çok güçlüdür (Lezzoni et al. 1990). Öte yandan İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelere kirazların derim zamanında çok sık yağış olması, meyve çatlamasına neden olmaktadır. Almanya'da üretilen 160 000 ton kirazdan sadece 30 000 tonu pazara sevk edilmekte ve sofralık olarak tüketilmektedir. Ayrıca bu ülkelere yapılan kiraz yetiştiriciliğinde

dolu ve kuş zararı da çok fazla olmaktadır. Bunun yanında kuş zararını önlemek önemli miktarda masraf gerekmektedir (Küden 1998).

Anadolu birçok meyve türlerinde olduğu gibi kirazın da en eski kültürünün yapıldığı bir yerdir. Yapılan çalışmalarla kirazın gen merkezinin Transkafkasya, Küçük Asya civarı ve İran olduğu belirlenmiştir. Yabani kirazların yoğun olarak bulunduğu Hazar denizi ile Karadeniz arasındaki bölgenin kirazın Anavatani olduğu kabul edilmektedir. Türkiye'de de Kuzey Anadolu Dağları ve Doğu Toroslarda yabani tiplere bol miktarda rastlanmaktadır (Eryılmaz 2008). Kirazın Türkiye'deki önemli üretim alanları; Kocaeli, Yalova, Akşehir (Konya), Saimbeyli

*Bu çalışma Yüksek Lisans tezinin bir bölümüdür.

(Adana), Ulukışla (Niğde), Yeşilyurt (Malatya), Kemalpaşa (İzmir), Ereğli, Göller Bölgesi, Tokat-Amasya Geçit Bölgesi ve Karadeniz kıyılarıdır (Küden et al. 1997).

Türkiye 2012 yılı itibariyle yaklaşık 480 748 ton'luk kiraz üretimi ile dünyada ilk sırada yer almakta olup bunu Amerika (384 646 ton) ve İran (200 000 ton) izlemektedir (Anonim 2014b). Türkiye'de üretilen kirazın tamamına yakını Avrupa'da "*Türk Kirazı*" olarak bilinen 0900 Ziraat çeşidinden oluşmaktadır. Türkiye, dünya kiraz üretiminde olduğu gibi ihracatında da söz sahibi olup ülkede üretilen kirazın yaklaşık %10-12'si ihraç edilmektedir (Anonim 2014c).

Araştırma bölgesi olarak seçilen Amasya ili Suluova ilçesinde kiraz üretimi, yapan işletmeler açısından önemli bir gelir kaynağı durumundadır. Ancak, bazı yıllar kiraz üreticileri özellikle pazarlama aşamasında önemli sorunlar ile karşılaşmaktadırlar. Araştırmanın amacı; Amasya ili Suluova ilçesinde kiraz üretiminin mevcut yapısının belirlenmesi, kiraz üretiminin, mevcut pazarlama yapısının ve sorunlarının incelenmesi, sonuçların irdelenmesi, kiraz işletmelerinde yaşanan sorunlar ve bunlara ilişkin önerilerin geliştirilmesidir.

2. Materyal ve Metot

Araştırmanın ana materyalini, bölgede 7 adet köyde kiraz üretimi ile uğraşan toplam 52 adet üretici ile yapılmış anketler sonucu elde edilen birincil nitelikli veriler oluşturmaktadır. Bununla birlikte, araştırma ile ilgili başka araştırma sonuçları ve kurum/kuruluş kayıtlarından da yararlanılmıştır.

Anketlerle toplanan veriler 2011-2012 üretim dönemine aittir. Anket çalışması 1-30 Kasım 2012 tarihleri arasında yapılmıştır.

Verilerin toplanması aşamasında ilk önce, Amasya ili Suluova İlçesi'nde kiraz yetiştiren işletmeler ve köyler tespit edilmiştir. Buna göre, Suluova İlçesi'nde 40 adet köyden toplam 7 adet köyde (Yolpınar, Saluca, Akören, Çukurören, Eğribük, Boyalı ve Erarslan köyleri) kiraz üretimi yapılmakta olduğu belirlenmiştir. Bölgedeki tarım işletmelerinde muhasebe kayıtları

tutulmadığından dolayı, anket yoluyla veriler elde edilmiştir. Suluova İlçesi Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü kayıtlarına göre, söz konusu köylerde kiraz tarım yapan 141 adet işletme bulunduğu tespit edilmiştir. Bu 141 adet işletme araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Örneğe çıkan tüm köyler ziyaret edilerek köylerdeki işletmeler ile bunların arazi büyüklükleri saptanmıştır. Örnekleme çevresinde yer alan işletmelerin arazi varlıkları dikkate alınarak varyasyon (değişkenlik) katsayısı hesaplanmış ve değer %249.89 bulunmuştur. Varyasyon katsayısı bir popülasyon ve örneğe ait birimlerin, değerlerin homojen veya heterojen olup olmadığı göstermesi bakımından önemlidir. Varyasyon katsayısı %75'ten büyük olduğu için Tabakalı Örnekleme Yöntemi kullanılmıştır (Çiçek ve Erkan 1996). Popülasyona ait varyasyon değerinin %75'ten yüksek çıkması popülasyonun heterojen olduğunu (homojen dağılmadığını) gösterdiğinden, popülasyonu homojen duruma getirmek için kiraz işletmelerinin tabakalara ayrılarak incelenmesi gerektiğine karar verilmiş ve frekans dağılım grafiği dikkate alınarak kiraz işletmeleri iki tabakaya (kiraz üretim alanı 1-15 dekar (da) arası olanlar 1. tabaka-grup, 16 da ve üzeri olanlar ise 2. tabaka-grup) ayrılmıştır. Tabakalara ayırma işleminde; ana kitleyi oluşturan tüm kiraz işletmeleri tek bir liste üzerine, kiraz üretim alanları dikkate alınarak, büyüklük sırasına göre yazılmış ve eklemeli toplamları alınmıştır.

Örnek hacminin tespitinde tabakalı örnekleme yöntemlerinden olan Neyman Yöntemi kullanılmış olup %90 güven aralığında ve ortalamadan %10 sapma ile çalışılmıştır. Neyman yöntemi kullanılmak suretiyle yapılan hesaplama sonucunda, örnek işletme sayısı 52 olarak belirlenmiştir. Yapılan hesaplamalar sonucunda, örnek hacmi; 1. tabakada 31 ve ikinci tabakada ise 21 olarak bulunmuş olup, tesadüfi sayılar cetveli kullanılarak örneğe çekilmiştir.

Araştırmada, üretici anketlerinden elde edilen veri ve bilgiler değerlendirilmeden önce anket formları üzerinde gerekli hesaplama ve düzenlemeler yapılmış, daha sonra kodlanan

veriler bilgisayara aktarılmıştır. Anketlerden elde edilen tüm bilgiler işletme büyüklük gruplarına ve işletmeler ortalamasına göre sınıflandırmak suretiyle analiz edilmiştir. Çalışma konusuyla ilgili ikinci verilerin ve anketlerden elde edilen birincil verilerin faktörler itibariyle karşılaştırma ve değerlendirmesinde basit aritmetik ortalama ve yüzde hesaplarından yararlanılmıştır. Anket sonuçları sonucunda elde edilen veriler, çizelgeler halinde sunulmuştur.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. İncelenen İşletmelerin Sosyal ve Ekonomik Yapısı

3.1.1. İşletme yöneticisinin yaşı ve öğrenim durumu

İşletmelerde işletme yöneticisinin yaş ve eğitim durumu incelendiğinde; gerek işletme grupları ve gerekse işletmeler ortalaması itibariyle, işletme yöneticilerinin çoğunluğunun 46-55 yaş arasında yer aldığı görülmektedir (Çizelge 1).

İşletme yöneticisinin yaş ortalaması; 1. grup işletmelerde 47.55 yıl, 2. grup işletmelerde 48.00 yıl ve işletmeler ortalamasında ise 47.73 yıl olarak bulunmuştur.

İşletme yöneticilerinin çoğunlukla ilkokul ve lise mezunu oldukları görülmektedir. Bununla birlikte, yüksekokul ve üniversite mezunu işletme sahiplerinin de varlığı dikkat çekicidir.

3.1.2. İncelenen işletmelerde arazi varlığı ve tasarruf şekli

Arazi (toprak) faktörü üretim faktörleri içerisinde kıt ve sermaye ile artırılmadığı takdirde sabit olan bir üretim faktörüdür. Arazi tek başına bir üretim faktörü değil, ancak üretim için şart ve üretim miktarını sermaye ve emek ile birlikte belirleyen bir faktördür (Gürel 2007). Arazi, tarımsal üretim faaliyetinin ana üretim unsurunu teşkil eder. Üretim faaliyeti için önem arz eden arazinin kullanma şekli ise tarımla uğraşan çiftçiye ve işletme organizasyonunu etkilemektedir. Toprağın mülkiyet durumu, işletmenin verimliliği üzerine etkidir. Tarım kesiminde en verimli çalışma çiftçilerin üretim

vasıtalarına kendi mülkleri olarak sahip olması ile mümkün olmaktadır.

Toplam işletme arazisi; işletmeci olarak üzerinde çalışılan ve tarımsal üretimin gerçekleştirildiği arazi parça ya da parçalarının bütünüdür (Aras 1988). Diğer bir ifade ile işletme arazisi, işletmecinin üretim dönemi içerisinde işlediği toplam arazi miktarını göstermektedir. Bu arazi, mülk arazi yanında ortağa ve kiraya tutulan arazileri kapsamaktadır (Akın 1975). İşletmelerdeki arazi mevcudu ve tasarruf şekli Çizelge 2'de verilmiştir. Çizelge incelendiğinde, toplam işletme arazisinin önemli bir kısmı bizzat işletilen mülk arazilerden oluşurken, çok az miktarda (özellikle 2. grup işletmelerde) kiralanan arazi bulunmaktadır. Buna karşın, işletmelerin hiçbiri ortak üretim yapmak üzere arazi almamış veya kendi mülk arazilerinden ortağa ve/veya kiraya arazi vermemişlerdir.

İşletmelerdeki ortalama parsel sayısı ve her bir parselin genişliği, işletme grupları ve genel ortalama itibariyle sırasıyla; 1. grup işletmelerde 4.39 adet ve 7.59 da, 2. grup işletmelerde 6.71 adet ve 10.52 da, işletmeler ortalamasında ise 5.33 adet ve 9.08 da olarak saptanmıştır. Anket yapılan işletmelerin tamamı kiraz yetiştirmekte, dolayısıyla da meyvecilik (elma, armut, şeftali gb.) yapmaktadır (Çizelge 3).

Bununla birlikte, işletmelerde başta hayvansal ve bitkisel üretim ile birlikte birçok faaliyetin yapıldığı görülmektedir.

Kiraz, ılıman iklim meyve türleri içerisinde meyvelerini en erken olgunlaştıran türlerden biridir. Bu, kirazın doğasında var olan üstün bir nitelik. Kirazın sevilerek yenilen bir meyve olması ve dış pazarlarda aranması, özellikle son yıllarda taleplerin yoğunlaşmasına neden olmuştur (Küden 2001).

Araştırma bölgesinde kiraz üretimi önemli bir yere sahiptir. İncelenen işletmelerin kiraz yetiştirme nedenlerinin başında, bu ürünün karlı olması gelirken, bunu arazi ve iklimin uygun olması, kiraza yönelik pazar talebinin olması, aile işgücünün değerlendirme ve diğer nedenler takip etmektedir (Çizelge 4).

Çizelge 1. Çiftçinin yaşı ve eğitim durumu**Table 1.** Age and education level of farmers

	İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması		
	1. Grup (31)		2. Grup (21)		(52)		
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	
Yaşı (yıl)	<= 35	1	3.23	1	4.76	2	3.85
	36 - 45	9	29.03	6	28.57	15	28.85
	46 - 55	19	61.29	11	52.38	30	57.69
	56 - 65	2	6.45	3	14.29	5	9.62
	TOPLAM	31	100.00	21	100.00	52	100.00
	Ortalama (yıl)	47.55		48.00		47.73	
Eğitim Durumu	Okur-yazar	2	6.45	1	4.76	3	5.77
	İlkokul	10	32.26	11	52.38	21	40.38
	Ortaokul	3	9.68	3	14.29	6	11.54
	Lise	13	41.94	5	23.81	18	34.62
	Yüksekokul	0	0.00	1	4.76	1	1.92
	Üniversite	3	9.68	0	0.00	3	5.77
	TOPLAM	31	100.00	21	100.00	52	100.00

Çizelge 2. İşletmelerde ortalama arazi miktarı**Table 2.** The average amount of land in farms

ARAZİ DURUMU	İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması	
	1. Grup (31)		2. Grup (21)		(52)	
	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)
Bizzat İşletilen Mülk Arazisi	32.97	99.04	67.33	95.28	46.85	96.82
Kiralanılan Arazisi	0.32	0.96	3.34	4.72	1.54	3.18
Ortak Alınan Arazisi	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Ortağa ve Kiraya Verilen Arazisi	0	0.00	0	0.00	0	0.00
TOPLAM İŞLETME ARAZİSİ	33.29	100.00	70.67	100.00	48.38	100.00

Çizelge 3. İşletmelerde kiraz üretimi ile birlikte gerçekleştirilen diğer tarımsal faaliyetler***Table 3.** Other agricultural activities carried out with cherry production in farms

DİĞER TARIMSAL FAALİYETLER	İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması	
	1. Grup (31)		2. Grup (21)		(52)	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Meyvecilik	31	100.00	21	100.00	52	100.00
Hayvansal üretim	14	45.16	14	66.67	28	53.85
Sebzecilik	0	0.00	1	4.76	1	1.92
Tarla bitkileri üretimi	12	38.71	13	61.90	25	48.08
Kanatlı üretimi	1	3.22	1	4.76	2	3.85
Arcılık	4	12.90	4	19.05	9	17.31
Diğer	0	0.00	1	4.76	1	1.92

* Birden fazla cevap verdiğinden dolayı toplam değer %100.00'ü aşmaktadır.

Çizelge 4. İşletmelerde kiraz yetiştirme nedenleri***Table 4.** The causes of cherry growing in farms

KIRAZ YETİŞTİRME NEDENLERİ	İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması	
	1. Grup (31)		2. Grup (21)		(52)	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Aile işgücünü değerlendirme	9	29.03	9	42.86	18	34.62
Daha kolay pazarlanması	3	9.68	3	14.29	6	11.54
Ürün çeşitlenmesi	3	9.68	3	14.29	6	11.54
Pazar talebinin olması	15	48.39	11	52.38	26	50.00
Arazi ve iklimin uygun olması	18	58.06	11	52.38	29	55.77
Karlı olması	31	100.00	20	95.24	51	98.08

* Birden fazla cevap verdiğinden dolayı toplam değer %100.00'ü aşmaktadır.

3.2. İncelenen İşletmelerin Kiraz Üretim ve Pazarlama Durumu ve Sorunları

3.2.1. Üretim durumu ve sorunları

Araştırma bölgesinde üreticilerin kiraz üretiminde birtakım güçlük veya sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir (Çizelge 5). Kiraz üretiminde karşılaşılan en önem sorun hastalık ve zararlılar olup bunu ürün pazarlamasında karşılaşılan sorunlar, girdilerin pahalı olması, teknik bilgi yetersizliği ve diğerleri izlemektedir. Üretimde karşılaşılan sorunların çözümünde en önemli bilgi kaynağı ilaç-gübre bayileri olup, bunu çiftçinin kendi tecrübesi, tarımsal

kuruluşlardaki teknik elemanlar, ortak oldukları kooperatif, diğer çiftçiler ve araştırma kuruluşları takip etmektedir. İşletme gruplarında da benzer sonuçlar söz konusudur. Güçlük ya da sorunların çözümünde herhangi bir tarım danışmanına müracaat edilmemiş olması dikkat çekicidir.

Kiraz üretiminde kullanılan birçok girdi bulunmakta olup bunların temini veya uygulanması aşamasında da birtakım problemler söz konusudur.

Çizelge 5. İşletmelerde kiraz üretiminde karşılaşılan güçlükler/sorunlar ve çözümünde yararlanılan kaynaklar*

Table 5. Difficulties or problems encountered in cherry production and resources utilized in solution in farms

		İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması	
		1. Grup (31)		2. Grup (21)		(52)	
		Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kiraz Üretiminde Karşılaşılan Güçlükler/Sorunlar	Girdilerin pahalı olması	5	16.13	2	9.52	7	13.46
	Hastalık ve zararlılar	29	93.55	19	90.48	48	92.31
	Teknik bilgi yetersizliği	2	6.45	1	4.76	3	5.77
	Pazarlama sorunu	8	25.81	5	23.81	13	25.00
	İşgücü yetersizliği	2	6.45	0	0.00	2	3.85
	Piyasaların belirsizliği	0	0.00	1	4.76	1	1.92
Karşılaşılan Güçlüklerin/Sorunların Çözümünde Yararlanılan Kaynaklar	Kendi tecrübesi	26	83.87	20	95.24	46	88.46
	Tarım Kuruluşları	17	54.84	12	57.14	29	55.77
	Araştırma Kuruluşları	1	3.23	0	0.00	1	1.92
	İlaç-gübre bayileri	29	93.55	19	90.48	48	92.31
	Diğer çiftçiler	13	41.94	7	33.33	20	38.46
	Kooperatif	16	51.61	10	47.62	26	50.00

* Birden fazla cevap verdiği için dolayı toplam değer %100.00'ü aşmaktadır.

3.2.1.1. Fidan seçimi ve temini

Meyve yetiştiriciliğinde fidan seçimi ve temini çok önemli olup özellikle çeşit seçiminde çok dikkatli olunmalıdır. Çeşit seçimine etki eden faktörleri; pazar değeri, işgücü ve diğer girdi ihtiyacı, yöreye özgü olması, çeşidin tanınması, toprak tipi ve diğer faktörler (don zararından sonra yenilenebilme, olgunlaşma dönemi, pazar istekleri) olarak sıralamak mümkündür.

Görüşülen işletmelerin kiraz yetiştiriciliğinde fidanlarını daha çok Tarım İl Müdürlüğü ve piyasadaki özel satıcılardan temin ettikleri saptanmıştır (Çizelge 6). Bununla birlikte fidan temininde; komşu-arkadaş, diğer kooperatifler, kendi üretimleri, il dışından temin etme gibi başka kaynaklar da bulunmaktadır.

Çeşit karışıklığı ile istenilen çeşidi istenilen kalitede bulamama sorunu anket yapılan tüm

işletmelerin ortak sorunudur. Bununla birlikte, az da olsa fidan fiyatını yüksek bulan işletmeler de vardır.

3.2.1.2. Gübreleme

İhracata yönelik kiraz için gübreleme çok önem arz etmektedir. Zira ürünün fiyatını belirleyen bir unsur da kirazın kalibresidir. Ankete katılan işletmelerin üretimde kullandıkları gübreyi en fazla gübre-ilaç bayileri, Tarım Kredi Kooperatifi ve diğer kooperatiflerden temin ettikleri saptanmıştır (Çizelge 7). Dolayısıyla, kullanılan gübre çeşidi ve miktarına da en fazla etki eden faktörler satıcının tavsiyesi, toprak analizi sonucu ve üreticinin kendi tecrübesi olarak tespit edilmiştir. Çoğu üreticinin özellikle toprak analizi sonucuna göre kullanılacak gübre çeşidi ve miktarına karar vermeleri çok önemlidir.

Çizelge 6. İşletmelerin kiraz fidanı temin yeri ve karşılaşılan sorunlar***Table 6.** Cherry trees provide the place and the problems encountered of farms

		İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması (52)	
		1. Grup (31)		2. Grup (21)			
		Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kiraz Fidanı Temin Yeri	Fidanlık	11	35.4	3	14.29	14	26.92
	Tarım İl Müdürlüğü	28	90.3	18	85.71	46	88.46
	Komşu-arkadaş	16	51.6	12	57.14	28	53.85
	Piyasadaki satıcı	26	83.8	18	85.71	44	84.62
	İl dışı	6	19.3	0	0.00	6	11.54
	Diğer kooperatif, kendi üretimi	14	45.1	8	38.10	22	42.31
Kiraz Fidanı Teminindeki Sorunlar	Fiyatı yüksek	2	6.45	0	0.00	2	3.85
	İstenilen çeşit ve kalitede bulamama	31	100.00	21	100.00	52	100.00
	Çeşit karşılıklılığı	31	100.00	21	100.00	52	100.00

* Birden fazla cevap verdiği için dolayı toplam değer %100.00'ü aşmaktadır.

Çizelge 7. İşletmelerde gübre temin yeri ve gübre kullanımına etki eden faktörler***Table 7.** Factors affecting the use of fertilizer and manure space available in farms

		İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması (52)	
		1. Grup (31)		2. Grup (21)			
		Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Gübre Temin Yeri	Zirai Donatım Kurumu	4	12.90	2	9.52	6	11.54
	Ziraat Odası	15	48.39	5	23.81	20	38.46
	Tarım Kredi Kooperatifi	15	48.39	6	28.57	21	40.38
	Gübre-İlaç Bayileri	23	74.19	19	90.48	42	80.77
	Diğer (kooperatif)	20	64.52	6	28.57	26	50.00
Gübre Çeşidi ve Miktarına Karar Verme Şekli	Kendi tecrübesi	23	74.19	12	57.14	35	67.31
	Satıcının tavsiyesi	27	87.10	13	61.90	40	76.92
	Tarım uzmanının tavsiyesi	14	45.16	6	28.57	20	38.46
	Komşu-arkadaş tavsiyesi	11	35.48	6	28.57	17	32.69
	Toprak analizi sonucu	25	80.65	19	90.48	44	84.62
	Tarımsal yayım araçları	1	3.23	0	0.00	1	1.92
	Gübre fiyatı	2	6.45	0	0.00	2	3.85
	Toprağın verimi	1	3.23	1	4.76	2	3.85
	Diğer kooperatif	20	64.52	6	28.57	26	50.00

* Birden fazla cevap verdiği için dolayı toplam değer %100.00'ü aşmaktadır.

Görüşülen işletmelerden 1. gruptakilerin %83.87'sinin, 2. gruptakilerin tamamının ve genel ortalama ise %90.38'inin toprak veya yaprak analizi yaptırdığı belirlenmiştir. Bu işletmelerin büyük bir çoğunluğu (1. grupta %96.15, 2. grupta tamamı ve genel ortalama ise %97.87'si) yılda 1 kez toprak veya yaprak analizi yaptırdıklarını belirtmişlerdir. 1. gruptaki tek bir işletme yılda 2 kez analiz yaptırdığını ifade etmiştir.

İşletmelerin toprak analizi yaptırmama nedenleri arasında bir çok faktörün olduğu saptanmıştır. Toprak veya yaprak analizi yaptırmama nedenleri olarak; üreticilerin büyük

bir çoğunluğunun toprağını bildiğini ve veriminin iyi olduğunu düşünmesi nedeniyle ihtiyaç duymaması, alışkanlık edinmemesi, bir kısmının da kimsenin yaptırmadığı için kendisinin de yaptıramaması, bazılarının bu konuyu önemsememeleri, bazılarının toprak örneğini almayı bilmemesi, çok küçük bir kısmın ise analiz raporunu anlamaması şeklinde tespit edilmiştir.

3.2.1.3. Sulama

İncelenen işletmelerin %90 gibi önemli bir oranı kira yetiştiriciliğinde damlama sulama sistemini kullanmaktadır (Çizelge 8).

Çizelge 8. İşletmelerde sulama ve su temin etme şekli**Table 8.** The irrigation and to provide irrigation water in farms

		İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması (52)	
		1. Grup (31)		2. Grup (21)			
		Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Sulama Şekli	Tava	2	6.45	0	0.00	2	3.85
	Salma	1	3.23	0	0.00	1	1.92
	Damla	28	90.32	19	90.48	47	90.38
	Karık	0	0.00	2	9.52	2	3.85
	TOPLAM	31	100.00	21	100.00	52	100.00
Sulama Suyu Temin Şekli*	Kanal suyu	2	6.45	7	33.33	9	17.31
	Akarsu-dere	2	6.45	4	19.05	6	11.54
	Baraj-göletler	26	83.87	6	28.57	32	61.54
	Diğer	1	3.23	4	19.05	5	9.62

* Birden fazla cevap verdiği için dolayı toplam değer %100.00'ü aşmaktadır.

Damla sulama, kaynağından alınarak filtre edilen sulama suyunun, düşük basınçla, kapalı borularla damlatıcılara iletilip, damla şeklinde toprağa verildiği bir sulama yöntemidir. Bu yöntemde, sulama suyu ağacı strese sokmadan, sık aralıklarla ve az miktarda uygulanır. Damla sulama yönteminin kullanılması ile su kullanım randımanı, diğer yöntemlere göre önemli oranda artmıştır. Meyve ağaçlarının sulama suyu ihtiyacı, su tüketimi, vejetatif gelişimi, verimi ve meyve kalitesi birlikte değerlendirildiğinde, damla sulama yönteminin diğer yöntemlere göre daha üstün olduğu belirlenmiştir. Damla sulama yönteminde; verim ve meyve kalitesi artar, su ve gübre etkinliği yükselir, su stresinden kaynaklanan bitki zararlanmaları azalır (Küçükymuk 2011). Bununla birlikte, oranları çok az da olsa, tava, salma ve karık usulü sulama yapan işletmeler de bulunmaktadır.

İşletmelerin önemli bir kısmı sulama suyunu baraj ve göletlerden sağlarken, sulama kanalı, akarsu-dere ve diğer kaynaklardan temin edenler de vardır. Görüşülen işletmelerden 1. gruptakilerin tamamı, 2. gruptakilerin %95.24'ü ve tüm işletmelerin ise %98.80'i sulama suyu ile ilgili bir sorunlarının olmadığını belirtmiş iken, 2. gruptaki bir işletme (%4.76) su ücretlerini pahalı bulduğunu ifade etmiştir.

3.2.1.4. Zirai mücadele

Üretimin kalitesini ve miktarını arttırmada; sulama, gübreleme, toprak işleme, ıslahı vb. faktörler kadar zirai mücadele de önemlidir. Türkiye'de hastalık, zararlı ve yabancı otlara karşı

yılda ortalama 30-34 bin ton tarım ilacı kullanılmaktadır. Bu miktar gelişmiş ülkelere oranla oldukça düşüktür. İlaçlamada amaç hastalık, zararlı ve yabancı otların neden olduğu ürün kayıplarını en aza indirmektir (Anonim 2005). İşletmelerin birçok farklı kaynaktan zirai ilaç temin ettikleri tespit edilmiştir (Çizelge 9). Zirai ilaç satın almadaki en önemli kaynak gübre-ilaç bayileri iken kooperatifler ve Ziraat Odası da tercih edilen yerler arasındadır. Anket yapılan işletmelerin tamamı ilaç temin ettikleri yerlerden ilaç kullanımı hakkında devamlı olarak bilgi aldıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, kullanılacak ilaç çeşidi ve miktarının tespitinde satıcının tavsiyesine göre hareket etme %100 iken, diğer önemli faktörler üreticinin kendi tecrübesi, komşu-arkadaş tavsiyesi, tarım uzmanlarının tavsiyesi, daha önce kullandığı ilaç olması ve diğerleri şeklindedir. Özellikle kullanılacak zirai ilacın çevre ve insan sağlığına vereceği zarar düzeyine çok az önem verilmesi dikkat çekicidir.

Bitkisel üretimde, hastalık ve zararlıların ürünlere zarar vermesi sonucu üretimde hem verim düşüklüğü yaşanmakta ve hem de ürün kalitesi olumsuz etkilenmektedir. Verim düşüklüğü sonucu bir taraftan ürün maliyeti yükselmekte, diğer taraftan iç ve dış pazar isteklerine uygun kaliteli ürün arz edilmediğinden rekabet mümkün olmamaktadır (Demircan ve Aktaş 2004). İşletmelerde kiraz üretiminde en fazla mantar hastalığı olmak üzere ürünün hasat edilirken yarılması, kök çürüklüğü ve aşı uyumsuzluğu problemleri ile karşılaşmaktadır.

Çizelge 9. İşletmelerde zirai ilaç temin yeri ve ilaç kullanımına etki eden faktörler***Table 9.** Pesticide intake location and factors affecting the use of pesticides in farms

		İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması (52)	
		1. Grup (31)		2. Grup (21)			
		Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Zirai İlaç Temin Yeri	Ziraat Odası	3	9.68	2	9.52	5	9.62
	Tarım Kredi Kooperatifi	8	25.81	4	19.05	12	23.08
	Gübre-İlaç Bayileri	31	100.00	20	95.24	51	98.08
	Diğer (kooperatif)	20	64.52	6	28.57	26	50.00
İlaç Çeşidi ve Miktarına Karar Verme Şekli	Kendi tecrübesi	30	96.77	20	95.24	50	96.15
	Satıcının tavsiyesi	31	100.00	21	100.00	52	100.00
	Daha önce kullandığı ilaç olması	17	54.84	8	38.10	25	48.08
	Komşu-arkadaş tavsiyesi	19	61.29	12	57.14	31	59.62
	Sermaye nakit durumu	1	3.23	2	9.52	3	5.77
	Çevre ve insan sağlığına zarar düzeyi	0	0.00	2	9.52	2	3.85
	İlaç fiyatı	10	32.26	4	19.05	14	26.92
	Toprağın verimi	2	6.45	3	14.29	5	9.62
	Tarım uzmanı tavsiyesi	20	64.52	11	52.39	31	59.62
	Diğer kooperatif tavsiyesi	20	64.52	6	28.57	26	50.00

* Birden fazla cevap verdiğinden dolayı toplam değer %100.00'ü aşmaktadır.

3.2.1.5. Budama

İşletmelerin tamamı kiraz bahçelerinde budama yaptıklarını ve budamayı daha çok kendilerinin gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

3.2.1.6. Kredi kullanımı

İşletmelerde kiraz üretiminde kredi kullanım oranı %6 gibi düşük bir değerde olup bu oran 2. grup işletmelerde daha yüksektir (Çizelge 10).

İşletmelerde kredi kullanım oranının düşük olmasının nedenleri olarak; formalitenin çok, kredinin istenilen zamanda verilmemesi, kredi karşılığında teminat göstermenin zor, kredi faiz oranlarının yüksek ve verilen kredi miktarının düşük olması gösterilmiştir. Kredi kullanan üreticilerin tamamı T.C. Ziraat Bankası tarafından verilen tarımsal kredilerden faydalandıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 10. İşletmelerde kredi kullanım durumu ve kredi kullanımındaki sorunlar**Table 10.** The use of credit and the problems in farms

		İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması (52)	
		1. Grup (31)		2. Grup (21)			
		Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kredi Kullanımı	Evet	1	3.23	2	9.52	3	5.77
	Hayır	30	96.77	19	90.48	49	94.23
	TOPLAM	31	100.00	21	100.00	52	100.00
Kredi Kullanmama Nedenleri*	Kredi miktarı düşük	3	9.68	2	9.52	5	9.62
	Faiz oranları yüksek	4	12.90	2	9.52	6	11.54
	Teminat göstermek zor	4	12.90	3	14.29	7	13.46
	İstenilen zamanda verilmiyor	10	32.26	8	38.10	18	34.62
	Formalitelere çok	24	77.42	13	61.90	37	71.15

* Birden fazla cevap verdiğinden dolayı toplam değer %100.00'ü aşmaktadır.

3.2.2. Pazarlama durumu ve sorunları

3.2.2.1. Boylama

Pazarlama faaliyetinde yer alan işlemlerden birisi de boylamadır. Çünkü gerek tüketici ve gerekse pazarlama zincirinde yer alan araçların istekleri genellikle satın aldıkları ürünlerin aynı

boy ve kalitede olması yönündedir. İşletmelerin tamamı kiraz için boylama yaptıklarını ifade etmişlerdir. Üreticilerin kiraz için boylama yapma nedenleri hem alıcıların tercihi (%96.15) ve hem de ürün fiyatını yükseltmesi (%40.38) olarak saptanmıştır.

3.2.2.2. Ambalajlama

Bugün pazarda bulunan ürünlerin büyük bir bölümü ambalaj içerisindedir. Ürünün korunmasını sağlayan, tüketicileri üzerindeki marka ve etiket bilgileriyle bilgilendiren ve üreticilere perakendeci kurumlar açısından taşıma, depolama, stoklama ve tutundurma kolaylıkları sağlayan, değişik maddelerden yapılmış her türlü muhafaza *ambalaj* olarak isimlendirilebilir (Altunışık ve ark. 2002). Ambalajlama ürünün kalitesini ve özelliğini korumak amacıyla üreticiler tarafından elden çıkarılıncaya kadar korunmasına ve saklanmasına yardım etmektedir. Ayrıca iç ve dış pazarlarda ürünün kabulünü artırmak için, ambalajlamaya gereken önem verilmelidir.

Görüşülen işletmelerin tamamı kirazı kağıt (karton) ya da plastik kasalar kullanmak suretiyle sattıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, işletmelerin tamamının kâğıt kasa ve yarısının da (1. grup işletmelerde %64.52 ve 2. grup işletmelerde de %28.57) plastik kasalar kullanmaktadır. Kâğıt kasalar işletmelerin kendileri tarafından tedarik edilirken plastik kasalar ise anlaştıkları firmalarca sağlanmaktadır. Ürünün plastik kasalara konma sebebi; satın alınan kirazın bir takım işlemlere tabi tutulması ve bu işlemlere plastik kasaların dayanabilmesidir.

Temizleme ve yıkama ürünlerin üzerinde görülen kir, çamur ve ilaç artıklarını gidermek için yapılır. Temizleme kuru olarak veya su yardımıyla yapılabilir. Fakat çoğu zaman su ile yıkama daha iyi sonuç verir. Ancak su ile temas ettiği takdirde çatlayan, şeker kaybeden üzüm,

çilek, kiraz incir gibi meyveler suyla temizlenmezler. Bazı ürünlerin temizlenmesinde kuru fırçalama yöntemi kullanılır. Kavun, karpuz, soğan ve benzeri birçok düzgün şekilli meyve ve sebzeler bu şekilde temizlenir (Özdoğan 1997).

3.2.2.3. Depolama

Depolama, hasat sonrası dayanımı artırmak için önemlidir. Amasya ilinde kiraz işleyebilecek ve soğuk hava şartlarında kısmen muhafaza edebilecek sadece 1 adet soğuk hava deposu bulunmaktadır. Ancak, kirazın hasattan hemen sonra taze olarak satışının kısa bir süre içerisinde gerçekleştirilmesinden dolayı hiçbir işletme depolama yapmamaktadır.

3.2.2.4. Pazar ve ulaşım durumu

İşletmelerden 1. gruptakilerin %61.29'u, 2. gruptakilerin %28.57'si ve genel ortalama ise %48.08'i kiraz satışında pazar durumunu "*iyi*" olarak nitelendirmişlerdir (Çizelge 11). Diğerleri ise, oranları farklı olmakla birlikte, kirazın satış pazarının "*kötü ve/veya orta*" şeklinde olduğunu belirtmişlerdir. Kirazın Amasya genelinde istikrarlı bir pazar yapısı olduğu söylenebilir.

İşletmeler ortalamasına göre, üreticilerin %48.08'i kirazın pazara ulaşım durumunun iyi olduğunu, %42.31'i orta olduğunu ve %9.62'si ise kötü olduğunu belirtmişlerdir. Amasya ili Suluova ilçe merkezinin tüm yolların kavşağında bulunan yerleşim birimi olmasına karşın anayoldan 25 km içerisinde bozuk köy yolları mevcuttur. Bu durum çok az bir tarım işletmesinin pazar ulaşım konusunda olumsuz şekilde etkileyebilir.

Çizelge 11. İşletmelere göre, pazar durumu ve pazara ulaşım durumu

Table 11. According to the farms, the market situation and market access situation

		İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması	
		1. Grup (31)		2. Grup (21)		(52)	
		Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Satışta Pazar Durumu	Kötü	3	9.68	3	14.29	6	11.54
	Orta	9	29.03	12	57.14	21	40.38
	İyi	19	61.29	6	28.57	25	48.08
	TOPLAM	31	100.00	21	100.00	52	100.00
Pazara Ulaşım Durumu	Kötü	3	9.68	2	9.52	5	9.62
	Orta	9	29.03	13	61.90	22	42.31
	İyi	19	61.29	6	28.57	25	48.08
	TOPLAM	31	100.00	21	100.00	52	100.00

3.2.2.5. Sözleşmeli Üretim

Ürünler ve bölgelere göre değişmekle birlikte, bazı tarım işletmelerinin belirli ürünlerde (salçalık domates gibi) değişik nedenlerle sözleşmeli üretim yaptıkları görülmektedir. Bu sayede, üretici ürün satışını garanti altına alırken, alıcı ise istediği kalite ve özellikte ürün yetişmesini sağlayabilir. İşletmelerin hiçbirisinin kiraz yetiştiriciliğinde tam veya kısmen sözleşmeli üretim yapmadıkları saptanmıştır.

3.2.2.6. Pazarlama kanalları ve şekli

Üretilmiş olan ürünler tüketiciye ulaşıncaya kadar çeşitli yolları takip ederler, değişik araçlar ile karşılaşılır ve farklı şekillerde işlenirler. Ürünlerin üretimlerinden itibaren içinden geçtikleri ve çeşitli olaylar ile karşılaştıkları bu yollara ve yerlere toplu olarak "pazarlama kanalları" adı verilir (Yulafçı ve Cinemre 2007).

Ziraat 900 kodlu ihracat için yetiştirilen Napolyon kirazı Haziran ayında Denizli'nin Honaz ve Isparta'nın Uluborlu ilçelerinde hasat edilmeye başlanmaktadır. Haziran ayının ikinci yarısından Temmuz'a kadar Konya'nın Akşehir ve Afyonkarahisar'a bağlı Sultandağı ilçelerinde Napolyon kirazının hasadına devam edilmektedir (Kaşka ve ark. 1998). İşletmelerin tamamı, elde ettikleri ürünlerini (kiraz) hasat zamanı sattıklarını ifade etmişlerdir.

İşletmelerin tamamına yakınının yetiştirdikleri kirazları toptancı ve komisyonculara satmak suretiyle pazarladıkları saptanmıştır (Çizelge 12). Üreticilerin önemli bir kısmı, toptancı ve komisyonculara yaptıkları satışları kendi işletmelerinde, köy pazarında, sebze-meyve halinde ve/veya ihracatçı firmaya vermek suretiyle gerçekleştirmektedirler.

Çizelge 12. İşletmelerde kirazın pazarlanması ve sorunları*
Table 12. The marketing of cherries and problems in farms

		İŞLETME GRUPLARI				İşletmeler Ortalaması (52)	
		1. Grup (31)		2. Grup (21)		Frekans	Oran (%)
		Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)		
Kirazın Pazarlanma Şekli	Toptancı	28	90.32	20	95.24	48	92.31
	Komisyoncu	31	100.00	19	90.48	50	96.15
	Marketler	5	16.13	8	38.10	13	25.00
	Kendisi pazarda	7	22.58	10	47.62	17	32.69
	Kooperatif	20	64.52	6	28.57	26	50.00
Kirazın Pazarlanma Yeri	İşletmede	25	80.65	11	52.38	36	96.23
	Köy pazarında	25	80.65	14	66.67	39	75.00
	Yerel pazarda	5	16.13	9	42.86	14	26.92
	Hal	12	38.71	15	71.43	27	51.92
	Yol kenarında	1	3.23	1	4.76	2	3.85
	Tarlada toptan	1	3.23	2	9.52	3	5.77
İşletmelere Göre, Kirazın En İyi Pazarlanma Şekli	İhracat firma	21	67.74	6	28.57	26	50.00
	Yerel pazarda direkt tüketiciye	3	9.68	1	4.76	4	7.69
	İşletmede komisyoncuya	2	6.45	1	4.76	3	5.77
	Köy pazarında komisyoncuya	6	19.35	1	4.76	7	13.46
	Halde komisyoncuya	0	0.00	1	4.76	1	1.92
	Ürün bahçedeyken toptan satış	30	96.77	19	90.48	49	94.23
Kirazın Pazarlama Sorunları	İhracat	20	64.52	11	52.38	31	59.62
	İstenilen zaman alıcı bulunmaması	4	12.90	3	14.29	7	13.46
	Fiyat düşüklüğü	2	6.45	0	0.00	2	3.85
	Pazar yapısının düzensiz olması	4	12.90	6	28.57	10	19.23
	Alıcının peşin ödeme yapmaması	9	29.03	7	33.33	16	30.77
	Üreticiler arasında birlikteliğin olmaması	11	35.48	14	66.67	25	48.08
	Ürün bedellerinin tahsilâtındaki sıkıntılar	3	9.68	4	19.05	7	13.46
Ürün kayıpları	17	54.84	8	38.10	25	48.08	

* Birden fazla cevap verdiği için dolayı toplam değer %100.00'i aşmaktadır.

Bununla birlikte, kooperatif, market ve/veya kendisi yerel pazarda (yol kenarı da dâhil) ürününü satan işletmeler de bulunmaktadır. Ancak, işletmelerin büyük bir çoğunluğu kiraz satışındaki en iyi olabilecek yöntemin ürün bahçede iken toptan ve ihracatçı firmaya satış şeklinde olduğunu ifade etmişlerdir.

İşletmelere göre kirazın pazarlanması ile ilgili birçok sorun bulunmaktadır (Çizelge 12). Bu sorunların içerisinde en önemlileri; ürün kayıpları yaşanması (%48.08) ve üreticiler arasında birlikteliğin olmaması (%48.08) şeklindedir. Bunlarla birlikte, alıcının peşin ödeme yapmaması, pazar yapısının düzensiz olması, istenilen zaman alıcı bulunamaması, ürün bedellerinin tahsilâtında sıkıntılar yaşanması ve ürün satış fiyatının düşüklüğü de diğer sorunlar olarak tespit edilmiştir.

3.2.2.7. Örgütlenme

Araştırmada, görüşülen tarım işletmelerinin bulunduğu bölgede kiraz üretimi ve pazarlaması kapsamında herhangi bir örgütlü bir yapının olup olmadığı incelenmiştir. Genel ortalama itibarıyla, işletmelerin %50'si buldukları köyde kiraz odaklı kooperatif vb. kuruluş olduğunu beyan etmiştir. Bu oran, 1. grup işletmelerde %64.52 ve 2. grup işletmelerde ise %28.57 olarak saptanmıştır. Üreticiler arasında birlikteliğin olmamasının da (örgütlü hareket edememe, bir örgüt çatısı altında bir araya gelememe gb.) önemli pazarlama sorunları arasında bulunmaktaydı (Çizelge 12).

Araştırma bölgesinde özellikle kiraz pazarlamasında aktif rol alan başarılı bir kooperatif (Boyalı Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi) bulunmaktadır

3.3. Boyalı Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi

1990'lı yıllara kadar Amasya ilinin en fakir üç köyünden birisi olarak bilinen ve kuru şartlarda tahıl üretimi yapılan Boyalı Köyü, 1985 yılında bir üreticinin köye kiraz fidanı getirmesi ile büyük bir değişim yaşamıştır. Söz konusu üretici 10 yıllık bir üretim döneminden sonra yüksek kazanç

elde etmiş ve bu durum diğer üreticilerin de üretim desenlerini değiştirerek kiraz yetiştirmeye başlamalarına yol açmıştır. Üretilen kiraz 2000 yılından sonra piyasaya girmiş ve ihracatçı firmalar açısından önemli bir ürün haline almıştır. Ürünün pazarlanması aşamasında herhangi bir sıkıntı yaşamayan ancak daha fazla kar elde etme düşüncesiyle bir araya gelen kiraz üreticileri Boyalı Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'ni (7 kurucu üyesi toplam 35 üyesi ile) kurmuşlardır. İlgili kooperatif köyün kalkınmasında ihracata yönelik kiraz yetiştiriciliği ile önemli rol almıştır. Sonuçta, Boyalı Köyü ilin en zengin köylerinden biri haline gelmiştir. Boyalı köyünde 1990 yıllardan beri yapılan kiraz yetiştiriciliği kooperatif ile beraber kabuk değiştirerek iç piyasa yanında önce ihracat sonra iç piyasa şeklinde gelişmiştir. Boyalı Köyü, Amasya ili kiraz üretiminin yaklaşık %4'ünü karşılamakta olup köyde üretilen kirazın yaklaşık %70'i ihraç edilmektedir (Anonim 2014a).

Suluova İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtlarına göre 141 tane kiraz işletmesinden 81 tanesi (%57.45) Boyalı köyündedir (Anonim 2011). Diğer bir ifadeyle, Suluova ilçesindeki en çok kiraz yetiştiren işletme Boyalı köyünde bulunmaktadır. Araştırma kapsamında yapılan 52 adet anketin %50'si Boyalı köyünde gerçekleştirilmiştir.

Hâlihazırda 87 üyesi bulunan Boyalı Köyü Kalkınma Kooperatifi yıllar itibarıyla kiraz üretimi alanında kazandığı tecrübelerini üyelerinden de aldığı güç ile ticari anlamda zafere dönüştürmüştür. Kooperatif, köydeki bütün bahçelerin tamamına hâkimdir. Üyelerinden kooperatif aidatı talep etmek yerine satıştan aldığı %5 komisyon ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Bahçelerin sulanma, gübrelenme, ilaçlanmasında ve toprak analizinde kayıtlarını tutmaktadır. Köyün tamamı 2008 yılında sulama projesi teşvikinden yararlanmak suretiyle damlama sulama yöntemini seçmişlerdir. Köyün tamamı kiraz bahçelerinde damlama sulama yöntemini kullanmaktadır. Ayrıca 2009 yılında bahçelerde ve köy içinde kullanmak üzere kooperatif demirbaş envanterine kayıtlı iş makinesi (kepçe)

alınmıştır. Üyelerine ücretsiz hizmet sunmaktadır (Anonim 2014a).

2008 yılında damlama sulama teşvikinden yararlanmak amacıyla Boyalı Köyü Sulama Kooperatifi kurulmuştur. Kuruluş aşamasında üye sayısı 40 iken 2013 yılı itibarıyla 139 üyesi bulunmaktadır. Damlama sulama teşvikinden yararlanmak isteme sebebi; 2007 yılında damlama sulama olması halinde mevcut ihracat fiyatının 0.30-0.50 kuruş arasında artabileceğinin öğrenilmesidir. Damlama sulama ile yetiştiriciliği yapılan kirazın tadının, kokusunun ve dayanıklılık süresinin daha iyi olduğu belirtilmektedir. Sulama Kooperatifi kurulduktan sonra 1230 da'lık köy arazisini sulayan 347 m³ su depolama hacmine sahip sulama göleti kurularak damlama sulama sistemiyle modern tarıma başlandığı ifade edilmiştir (Anonim 2014a).

Mevcut kiraz alanında gerçekleştirilen tüm analizler değerlendirildiğinde, yeraltı su kaynaklarından yararlanılması ve kuyu dinamik yüksekliğinin fazla olmaması durumunda, su kaynağı yeterli ise kiraz sulamasında, toplam masraflar açısından mikro yağmurlama sulama yönteminin uygulanabileceği, kısıtlı su kaynağı koşullarında ise sulama suyu ihtiyacının ve sistem debisinin daha düşük olmasından dolayı damla sulama yönteminin tercih edilebileceği söylenebilir. İki yöntem arasındaki yıllık toplam masraflar çok farklı olmadığından, özellikle de damla sulama yönteminin uygulandığı koşullarda, üretimin artması veya diğer tarımsal işlemlerden kaynaklanan masrafların azalması söz konusu ise damla sulama yöntemi tercih edilebilir. Böylece, sulama suyundan da önemli ölçüde tasarruf sağlanabilecektir (Gültaş ve Erdem 2011).

Kooperatif son çalışmalarından birinde, klasik Ziraat 900 kiraz ağaçları yerine İl Özel İdaresi desteği ve tarımsal desteklemelerle 50 000 adet yarı bodur Ziraat 900 kiraz fidanı dikimi sağlanmıştır. Kooperatifin, geleceğe dönük hedeflerinde ambalajlama ve soğuk hava depolama ünitesi kurmak bulunmaktadır. Bu hedefin gerçekleşmesi ile; kiraz daha dayanıklı hale getirilerek rekabet olanakları artabilecek ve kirazın ihraç fiyatı daha yüksek olabilecektir (Anonim 2014a).

2007-2013 yılları arası ilgili kooperatifin yapmış olduğu kiraz satış rakamları incelendiğinde (Çizelge 13); üretilen kirazın yaklaşık ¾'ünün ihraç edildiği görülmektedir. İhraç edilen ürünün fiyatı, iç piyasaya satılan ürünün yaklaşık 1.5-2 katı durumundadır. Bu da, üretilen kirazın kooperatif aracılığı ile satışının yurt içi satışlar ile kıyaslandığında gerek kiraz üreticilerine ve gerekse kooperatife önemli ekonomik faydalar sağladığını göstermektedir.

İhracata yönelik olarak dış piyasa için gerçekleşen fiyatlar her zaman için iç piyasaya göre daha üstündür. Üretilen kirazın tamamı dış piyasaya satılamamaktadır. Bunun sebebi kiraz kalibrasyonudur. Bu aşamada yetiştiriciler tarafından toplanan kirazlar, ihracatçı firmaların temsilcilerinin hazır bulunduğu köy meydanında aracı firmaların eksperleri tarafından özellikle kalibre olarak ayrılmaktadırlar. Kalibre ölçüsü olarak da genellikle 24 kalibrenin altındaki kirazlar ihracata gönderilmemekte ve bu kirazlar yetiştiriciler tarafından geri götürülmektedir.

Çizelge 13. Boyalı köyü kalkınma kooperatifi kiraz satışı

Table 13. Cherry sales by Boyalı Village Development Cooperatives

YILLAR	Üretilen Ürün Miktarı (ton)	Yapılan İhracat Miktarı (ton)	İhracat / Üretim (%)	İç Piyasa İçin Gerçekleşen Kiraz Fiyatı (TL/kg)	İhracata Yönelik Dış Piyasa İçin Gerçekleşen Kiraz Fiyatı (TL/kg)
2007	750	500	66.67	1.5 - 2.0	2.5 - 3.0
2008	1 200	800	66.67	2.0 - 2.5	3.0 - 3.5
2009	700	500	71.43	2.5 - 3.0	3.5 - 4.0
2010	1 000	800	80.00	0.5 - 1.0	1.5 - 2.0
2011	800	600	75.00	2.5 - 3.0	3.5 - 4.0
2012	900	700	77.78	1.5 - 3.0	3.5 - 5.0
2013	750	500	66.67	2.0 - 3.0	3.5 - 5.0

Kaynak: Anonim 2014a. Boyalı Köyü Kalkınma Kooperatifi Verileri, Amasya.

Özellikle ihracat için gerekli kalibre ölçüsünün sağlanamamasından dolayı tonlarca kiraz gerekli diğer bütün standartları sağlamasına rağmen ihraç edilememektedirler. İşte tam bu noktada yetiştiricilerinin kiraz yetiştirme konusunda çok yeterli bilgiye sahip olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Çünkü kirazların kalibresi çoğunlukla kullanılan zirai ilaçlarla ve ağaçlara verilen su miktarıyla ve zamanlamasıyla ilgilidir (Dere 2006).

2012 yılı itibariyle üretilen kirazlar; iç piyasada Şanlıurfa başta olmak üzere Diyarbakır, Trabzon ve Samsun illerine, dış piyasada ise Rusya, Ukrayna, Romanya, Polonya Dubai ve Suudi Arabistan'a satılmıştır.

2009-2011 yılları arası, Amasya ilinde kiraz satış fiyatları incelendiğinde (Çizelge 14); ortalama kiraz satış fiyatının en yüksek 2009 ve en düşük 2010 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 2010 yılı hasat döneminde aşırı yağışlar ve kirazın dalında sık olması nedeniyle görülen mantar hastalığı nedeniyle fiyat düşük gerçekleşmiştir. Türkiye geneli itibariyle kiraz satış fiyatları Amasya iline göre çok daha yüksek (2009 yılı hariç) olarak gerçekleşmiştir.

İlgili kooperatifin ortalama kiraz satış fiyatı Amasya ve Türkiye ortalamasının da üstündedir. Kooperatifler belki buldukları bölgenin fiyatını

etkileyemezler ancak kendileri yeni pazarlar bularak üyelerinin karlılığını artırabilirler. Kendi marka ve ürünlerinin fiyatını yaratabilirler. Örnekteki gibi başarılar yakalayabilirler.

Türkiye'de faaliyet gösteren üretici örgütleri üyelerinden aldıkları aidatlar ile çalışmalarını yürütmektedirler. Bu tür kuruluşların etkin hizmet verebilmeleri mali güçleriyle doğrudan ilgilidir. Özellikle aidat toplamada ciddi sıkıntılar yaşanabilmektedir. Ancak Boyalı Köyü Kalkınma Kooperatifi'nde aidatın sadece satış üzerinden alınması ve bütün bir yıl bu gelir ile idare edilmesi işletme sahiplerince memnuniyetle karşılanmaktadır. Kiraz üretimi ve dolayısıyla satışı ne kadar çok ise, kooperatifin gelirleri de o ölçüde yüksek olmaktadır.

İlgili kooperatifin; ihracat firmaları ile her yıl gerek yüzyüze ve gerekse internet vasıtası ya da birebir firmaların merkezlerine giderek, firma sahipleri ile yüzyüze görüşerek pazarlık usulü ile toptan satış yapabilme gücünü kullanarak gerek Amasya ili ve gerekse Türkiye geneli kiraz fiyatı ortalamasının çok üstünde bir rakam elde ettikleri görülmektedir. Bu durum, gerek kooperatif ve gerekse üreticilerin ekonomik anlamda yarar sağladığını göstermektedir. Ayrıca kooperatif kendine yeni pazarlar bularak özellikle ihracata yönelerek daha üstün bir karlılık yakalayabilir.

Çizelge 14. Amasya ve Türkiye genelinde kiraz satış fiyatları (TL/kg)

Table 14. Cherry sales prices across Amasya and Turkey (TL/kg)

	YILLAR	AYLAR				Ortalama
		Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	
Amasya	2009	2.53	2.43	2.61	2.53	2.53
	2010	2.27	1.08	0.75	---	1.37
	2011	1.91	2.14	2.49	1.50	1.91
Türkiye	2009	2.23	2.25	2.18	2.37	2.24
	2010	3.03	2.05	1.96	1.83	2.23
	2011	3.65	3.16	3.19	3.34	3.26

Kaynak: Anonim 2012. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/tarimsalfiyatapp/tarimsalfiyat.zul> (05.12.2012)

Suluova ilçesinde en fazla kiraz yetiştiren işletmenin yer aldığı Boyalı Köyü'ndeki kooperatif işletmelere gübreleme, ilaçlama, sulama, toprak analizi, tarım uzmanı gibi konularda çok etkin bir rol üstlenmiştir.

Boyalı Köyü Kalkınma Kooperatifi statik bir yönetim anlayışı yerine dinamik bir yönetim anlayışı ile dış kaynaklı proje benzeri olaylardan

yararlanmasını bilmiş, bunu kendi faaliyetlerinde en verimli olacak şekilde kullanmıştır. Örneğin sulama desteğinden faydalanarak kendi üyelerine maliyet ve uzun vadede sulama ve ürün kalitesinde artış şeklinde üyelerine katma değer sağlamıştır.

İlgili kooperatifin başarısı; profesyonel yönetim anlayışı, dış finansman kaynaklarının

kullanılması ve iyi organize olmasından kaynaklanmaktadır. Kooperatifin gelecekte yapmak istediği veya planı; ambalajlama ve depolama sorununu çözmektir. Böylece üretilen kiraz daha dayanıklı hale gelecek ve rekabet şansı artacaktır. Bununla dış kaynaklı projeleri beklemektedirler.

4. Sonuç

Amasya ili Suluova ilçesinde kiraz üretimi hem ülke geneli ve hem de üreticilerin geçimi için önemli bir yere sahiptir. Suluova kirazı dış pazarda rekabet edecek bir konumdadır. Üreticiler kiraz yetiştirme konusunda yeterli bilgi birikimine sahiptir. Boyalı köyünde bu konuda oluşturulmuş bir üretici örgütü (kooperatif) bulunmaktadır. Bu gibi başarılı örneklerin artması, bölgeye daha fazla ekonomik katkı (yeni alanlarda meyvecilik üretimine geçilmesi, daha kaliteli meyve üretimi, depolama şartlarının iyileştirilmesi, yeni ihracat firmalarının bölgeye gelmesi, ürün satış fiyatlarının artması gb.) sağlayacaktır.

Özellikle üretim ve pazarlama aşamasında görülen birtakım sorunların (ürün kayıpları, örgütlenmenin zayıf oluşu, girdi kullanımındaki yetersizlikler gb.) çözülmesi gerek tarım işletmeleri ve gerekse bölge ekonomisi açısından önemli faydalar sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Aras A (1988). Tarım Muhasebesi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:486, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir.
- Akın B (1975). Iğdır Ovasındaki İşletmelerin Ekonomik Analizi ve Bölge İçin Optimum İşletme Planlarının Tespiti. Sevinç Matbaası, Ankara.
- Altunışık R, Özdemir Ş, Torlak Ö (2002). Modern Pazarlama. Değişim Yayınları, İstanbul.
- Anonim (2005). Ziraî Mücadele. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yaygın Çiftçi Eğitim Projesi. Yayın No: 44, Ankara.
- Anonim (2011). Suluova Tarım İlçe Müdürlüğü Kayıtları, Suluova-Amasya.
- Anonim (2014a). Boyalı Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Verileri, Amasya.
- Anonim (2014b). FAOSTAT. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Cherry Production Quantity. <http://faostat.fao.org/site/567/DesktopDefault.aspx?PageID=567#ancor> (12.04.2015)
- Anonim (2014c). TÜİK. Türkiye İstatistik Kurumu, Bitkisel Üretim İstatistikleri.

- <http://tuikapp.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul> (02.04.2014)
- Çiçek A, Erkan O (1996). Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklemeye Yöntemleri. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:12, Ders Notları Serisi No: 6, Tokat.
- Demircan V, Aktaş A R (2004). Isparta İli Kiraz Üretiminde Tarımsal İlaç Kullanım Düzeyi ve Üretici Eğilimlerinin Belirlenmesi. Tarım Ekonomisi Derneği Dergisi, 9: 51-55.
- Dere H E (2006). Tarımsal Pazarlama Sorunları ve Sultandağı Kirazı Üzerine Bir Araştırma. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- Eryılmaz İ (2008). Kiraz Yetiştiriciliği. (http://www.tarimkutuphanesi.com/KIRAZ_YETISTIRICILIGI_Ismail_ERYILMA_Z,_Ziraat_Yuksekk_Muhendisi_00353.html) (12.04.2015)
- Gürel C (2007). Sinop İli Merkez İlçe Tarım İşletmelerinin Sosyal-Ekonomik Yapısı, Arazi ve Gelir Dağılımı, Gelire Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- Kaşka N, Paydas S, Çağlar S (1998). Preperation of Turkish Cherries for Europe Markets. III. International Cherry Symposium, Acta Horticulturae (ISHS), 468: 713-715. http://www.actahort.org/books/468/468_90.htm (12.04.2015)
- Küçükyumuk C (2011). Meyve Bahçelerinde Sulama. Meyvecilik Araştırma İstasyonu Müdürlüğü, Yayın No: 44, Eğirdir-Isparta.
- Küden A B, Küden A, Kaşka N (1997). Cherry Growing in the Subtropics. V. Temperate Zone Fruit in the Tropics and Subtropics, Acta Horticulturae (ISHS), 441: 71-74. http://www.actahort.org/books/441/441_7.htm (12.04.2015)
- Küden A (1998). Ülke Ölçeğinde Meyvecilik Entegre Projesi. Eğitim Programı, Adana, 58 s. (Yayınlanmamış).
- Küden A (2001). Kiraz Yetiştiriciliği. Tübitak Yayınları, Ankara.
- Lezzoni A, Schmidt H, Altertini A (1990). Genetic Resources of Temperate Fruit and Nut Crops 3: Cherries. Acta Horticulturae, 190: 111-173.
- Özdoğan A (1997). Türkiye'nin Yaş Meyve ve Sebze İhracatında Karşılaşılan Paketleme, Standardizasyon, Depolama ve Taşıma Sorunları. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Yulafcı A, Cinemre H A (2007). Çarşamba Ovasında Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 22(3): 260-268.